

Szombati-Gille Tamás

A járdaszegély fenegyerekei

Az utcai extrém sportok kezdetei Nagyváradon

A '90-es évek végén lassan perog az idő homokja. A nagyvakáció végtelennek tűnik, a nyárnak forró aszfalt- és festékspray-szaga van a barokk palota kertjében. A fiatalok a bazilikából elkunyerált gyertyacsonkokkal dörzsölik be a kőlépcsőket, hogy jobban csússzon rajtuk a gördeszka. Itt bandáznak nap-hosszat, és innen rajzanak ki portyázni a városba a bringások, görkorisok és -deszkások. Ezekben a körökben vetnek lábat először a nyugatról beáramló hiphop kultúra részeként a breaktánc, a graffiti és az extrém sportok. Így a barokk palota kertje az új mozgalmak bölcsőjévé válik. Erről az időszakról beszélgettünk az egykori BMX-es **Truczka Leventével** és a görkorcso-lyázó **Kudelász Balázssal**. (A BMX a

Bicycle Moto-Cross betűszója, amiben a B a kerékpárt, az M a motorbiciklit és az X a kettő keresztezését jelöli.)

Göri, amiért gürizni kellett

„Számomra a fő időtöltés a görkorigazás volt, de mellékesen breaktáncoltam és graffitiztem is. A bandával egész nyáron a múzeumkertben lógtunk, mert még nem léteztek skate-parkok a városban, és ott jók voltak a lépcsők a gyakorláshoz. Tíz-tizenkét személy gyűlt össze naponta” – emlékszik vissza **Kudelász Balázs**, aki jelenleg felnőttoktatással foglalkozik az Egyesült Államokban.

Mint hozzát teszi: a sporteszközök akkoriban nagyon drágák voltak. „Nagybátyámtól kaptam nyári melót egy bútorgyárban, és megbótoltam vele, hogy előlegezzen meg háromhavi fizetést, hogy vehessek magamnak egy görkorcso-lyát. Ő belement, és én egész nyáron güröltem, hogy törlesszem az árát, de megérte, mert így délutánonként korizhattam” – meséli.

Kezdetek két keréken

„Az első kerékpárom kiskoromban egy tömör gumis Pegas volt, amit a nővéremtől örököltem meg, mint a

Kudelász Balázs

Truczka Levente

legtöbb holmit akkoriban. Avval tanított meg édesapám biciklizni. Máig tisztán emlékszem az első sikeres pedálózásra. Ötéves lehettem, kimentünk az utcára, és én magabiztosan tekertem 20-30 métert abban a hitben, hogy édesapám fogja hátul az ülést, de ő már rég elengedte, én meg csak akkor estem el, mikor erre ráeszmélve hátranztem” – idézi fel a generációjára általánosan jellemző gyerekkori tapasztalatot **Truczka Levente**, aki 2007-ben érettségizett Váradon, majd a kolozsvári egyetemen menedzsment szakot végzett, jelenleg pedig egy szórakoztatóipari dekorációkat gyártó cég nemzetközi projektkoordinátora.

Mint meséli, néhány évvel később, az általános iskolában egy barátja hatására kezdett el komolyabban foglalkozni a biciklizéssel. Róbert klaszikus rosszfiú volt – nehéz családi körülmények közt nőtt fel, folyton zűrökbe keveredett és nem ment neki a tanulás, viszont úgy kerékpározott, mint egy profi, és nem utolsósorban

volt egy BMX-e. A két fiatal között hamar barátság szövődött. Levente segített neki a tanulásban, Róbert pedig cserében megtanította őt a BMX fortélyaira. Miután egy gyengébb minőségű kerékpárt összetört, elérkezett az idő Levente számára is, hogy felhasználva összes megtakarítását és igénybe véve szülei segítségét, megvegye első komoly biciklijét, egy koromfekete Mongoose-t, amivel elkezdett az akkori múzeumkertbe járni, és egyre komolyabb és veszélyesebb trükköket gyakorolni. „Onnantól nem létezett más számomra, csak az iskola és a bicikli” – meséli.

Az extrém sportok váradi bölcsője

A nagyváradi barokk palota és a hozzá tartozó park a Bihar Megyei Körösvidéki Múzeum fennhatósága alá tartozott egészen 2017-ig, amikor az állam ténylegesen visszaszolgáltatta az egyháznak a kommunizmus alatt elkobzott ingatlant. A '90-es években felnőtt fiatalok még múzeumkertnek ismerték a teret, ami társasági életük központja volt. A bringások, görkorszolyázók és -deszkások itt találkoztak délutánonként. Mindenki haverságban volt, de portyázni már külön-külön utakon indultak a társaságok, mivel a saját eszközeikhez megfelelő terepet kerestek a városban.

„A múzeumkertbe jártak a fiatalok chillezni (*lazulni – szerk. megj.*) minden iskolából, románok és magyarok egyaránt. Sosem voltak nemzetiségi alapú nézeteltérések, pedig nem arról voltunk híresek, hogy kerülnénk a balhét. Ha néha voltak ellentétek, azok abból fakadtak, hogy ki milyen arc volt,

és az ilyeneket hovatarozástól függetlenül hamar lerendeztük. Jó közösség volt” – idézi fel Balázs.

„Sokan csak azért jártak oda, hogy részei legyenek a bandának, de voltunk páran, akiket komolyabban érdekelt a sport, és kifejezetten azért mentünk, hogy avval az egy-két személlyel találkozzunk, akikkel aztán kimentünk a városba gyakorolni és inspiráltuk egymást a fejlődésre” – teszi hozzá Levente.

A banda

A társasághoz tartozott „Bolond Levi”, aki mindenkinél vadabb figurákat csinált, Kefir, aki ugyan biciklizett is, de sokkal inkább csajozni járt a múzeumkertbe és Tudi, egy román fiú, aki „mindenes” volt, vagyis az összes utcai sportot űzte. Ott volt még egy román gördeszkás srác, akit fiatal kora ellenére mindenki „Pensie”-nek hívott, mert olyan iramban hajtott, mint egy nyugdíjas. A gördeszkázók élvonalában hasított még Zoli és Geri, a legjobb görkorcsolyázónak pedig Ábit tartották, egy idősebb srácot, aki a Kolozsvári úton dolgozott, közel a Salomon gyárhoz. A Plastor gyár egy részlegén 1993 óta gyártottak műanyag cuccokat a Salomon vállalat számára, ahonnan kiváló alkatrészeket és pótkerekeket tudott szerezni a társaságnak. Ezek kincsnak számítottak, mivel a görkorcsolya-tartozékok nemcsak méregdrágák voltak, hanem kapni sem lehetett őket Váradon, ezért volt úgy, hogy a budapesti Görzenálból (jelenlegi Budapest Garden) kellett beszerezni a szükséges darabokat.

A társaságához tartozott még a BMX-es Cila, valamint gyakran megfordult a múzeumkertben a város leg-

jobb kerékpározója, Mițu, becsületes nevén Moș Mihai, aki olyan szinten tekert, hogy már akkor világválogáltak szponzorálták, és cikkeket közöltek róla a gyerekcipőben járó országos szaklapok. „Ő volt az első Váradon, aki megcsinálta biciklivel a hátraszaltót. Tömegek gyűltek köré, mikor kijött a múzeumkertbe” – meséli Truczcai Levente.

Élet a skate-parkok előtt

Bár a múzeumkert volt a fő találkozóhely, a mountain bike-osok és néha a BMX-esek is kijártak a felixfürdői erdőbe meg a betfiai kráter környékére, ahol kiválóan lehetett gyorsulni és „sarat dagasztani”. Volt még egy kevesebbek által ismert földes „dirt-pálya” a váradi dombokon is, ahová az azóta lebontott repülőhídon áthaladva a nagyállomás fölötti Szent Gellért utcán lehetett felkerekedni. Itt a bringások sajátkezűleg építették ki maguknak a kihívást jelentő ugratókat és érkezőket egy mezős telken. „A bokrokban tartottunk eldugva ásót, gereblyét, vízespalackot. Ezekkel bizonyos időközönként átépítettük a pályát. Ilyenkor képesek voltunk földművesek módjára túrni a földet reggeltől napnyugtáig” – emlékezik vissza Levente.

A város más szemmel

E sportág szerves része volt Várad bebarangolása s a „legmeredekebb” helyek meghódítása. A fiatalok fizikai kontaktusban voltak az utcával. Ismertek minden kockakövet, repedést és bukkanót. Nemcsak szemlélték a várost, hanem megpróbálták használni is az urbanisztikai elemeket. Teljesen

más, élményalapú dimenziója volt ez a városszeretetnek, amely néha a diadal pillanatainál is emlékezetesebb eséseket produkált.

„Ahol egy átlagos járókelő egy járdaszegélyt vagy korlátot látott, ott mi vonalakat és lehetőségeket arra, hogy ugrassunk, vagy megpróbáljunk egy trükköt, bár ez nem mindenkinek tetszett” – jegyzi meg Truczka. Mint mondja, a hatósági szervek gyakran beléjük kötöttek, mert nemhogy szabályos világítás, hanem még fék sem volt a BMX-eiken, mivel akkoriban az volt a módi, hogy a cipőtálpukat a kerékhez szorítva fékeztek, ezért megesett, hogy szűk kisutcákon tekerve kellett lerázniuk egy-egy rendőrautót, ha nem akartak büntetést.

Amibe egy új trükk került

„Van, hogy tízszer-tizenötször is nekimegy egy trükknek, majd az utolsó pillanatban lefékezel, mire elég bátorságot gyűjtesz ahhoz, hogy valóban végigcsináld. Aztán a sokadik ismétléskor születik benned egy érzés, hogy a helyeden vagy és minden rendben lesz. Persze attól még lehet, hogy a gyakorlatban elesel, de már érzed a magad és a bicikli mozgását a levegőben, és onnantól kezdve minden újabb próbálkozás könnyebb lesz. Eleinte öt ismétlésből csak egy fog sikerülni, később ötből három és így tovább” – magyarázza beszélgetőtársam.

Bizonyos figurák rengeteg gyakorlásba kerülnek, míg másokra az ember megmagyarázhatatlan módon azonnal ráérez. Ez volt a helyzet azzal a bravúrral is, amire Levente mindmáig a legbüszkébb: egy 4,5 méteres ugrás BMX-el, 360 fokos fordulattal a leve-

Levente legendás ugratása 360 fokos fordulattal, amit a Knox magazin fotósa örökített meg

gőben, amelyet második próbálkozásra sikerült végrehajtania. Az ugrásról készült fényképet a *Knox* című országos szaklap tette halhatatlanná.

A fájdalom ellenszere

Persze nem mindig ment minden ilyen simán. Aki extrém sportolásra adta a fejét, annak a sérülésekkel is számolnia kellett. A fájdalom ellen a humor volt a fiatalok legkézenfekvőbb fegyvere.

„Tudtunk nevetni önmagunkon és egymáson. Ez feledtette el velünk a fájdalmat. A legkellemetlenebb esésfajták egyike, amikor az ember a bordáival a biciklivázra esik, és ettől beszorul a tüdejébe a levegő. Ilyenkor hosszú másodpercekig képtelen lélegzetet venni. Csak kilélegezni tud, és azt is nehezen. Mikor először történik, bepánikolsz, s ha erőlteted, még öklendezni is kezdhetsz. Aztán megtanulod, hogy stabil testhelyzetet kell felvenni, és egyszerűen ki kell várni, amíg újra kapsz levegőt.

Akinek már volt ilyen tapasztalata, tudja, hogy nem vészes a dolog. Ezért a banda nagyon jókat tud nevetni a furcsa hörgő hangokon, amiket ijedtében kiad az, akivel először esik meg” – meséli Truczka Levente, aki komolyabb sérülések nélkül úszta meg pályafutását.

„Végignézttem, ahogy mások eltörték a kulcscontjukat vagy a karjukat. Külső szemlélő számára az ilyesmi mindig szörnyűbbnek tűnik, mint amilyen valójában. Mert az esés is egy képesség, ami fejleszhető. Aki elégszer csinálta, megszokja, hogy amikor a földre huppan, gördüljön tovább, vagy rosszul sikerült ugrás esetén lökje el magától a biciklit a levegőben, nehogy felnyársalja a kormány” – teszi hozzá.

Emlékezetes bukások

A veszély ellenére a fiatalokat hajtotta a kihívás és az összetartozás ígérete. A versenysportágakkal ellentétben, ahol ember ember ellen küzd, itt nem a győzelem volt a cél, inkább az egyéni erőfeszítést és a mozdulatok szépségét értékelték. Aki befektette a kellő időt a gyakorlásba, az a társaság megbecsült tagja volt, függetlenül attól, hogy milyen háttérrel érkezett, vagy mennyire volt ügyes. Ez adott összetartó erőt a közösségnek.

„Az egyedüli voltam a társaságból, aki görkorival leugrott a régi Budi bárhoz vezető lépcsősoron, a központi híd mellett. Elég necces ugrás volt, 180-as fordulattal, ahhoz, hogy háttal érjek földet. Rendben le is érkeztem, de egy kavics leblokkolta a kerekeket. Hátraestem, és jól bevartem a fejemet. A többiek felsegítettek, de mivel nem volt látható sérülésem, elvittek inni a törzshelyünkre, a Speedbe, ami egy

pincebár volt a nagypostával szemben. Éreztem, hogy valami nagyon nem oké, úgyhogy leléptem, és gyalog elsétáltam a megyei kórházig. A sürgősségin az asszisztensnő azzal fogadott, hogy én voltam-e az, aki a központban leugrott a lépcsőn, mert már elő is készítették számomra egy ágyat az emeleten. Nem tudtam mire vélni a dolgot. Mint kiderült, az osztályvezető idegsebész a Budi bár teraszáról végignézte, ahogy lefejeltem a földet, és betelefonált a kórházba, hogy ha az az idióta bemenne, ne engedjék el komolyabb kivizsgálás nélkül. Egy hétig bent is tartottak agyrázkódással” – meséli Kudelász Balázs.

Egy másik emlékezetes esetben a fiatalok játéka majdnem tragédiába torkollt. Szokásuk volt ugyanis, hogy görkorcsolyával legurultak a püspöki palota borpincéjéhez vezető domb tezejéről, és ugyanabból a lendületből át is gurultak a műút túloldalára, a kert hátsó kijáratánál levő zebrán. Ehhez pont akkor kellett indulni a domb tezejéről, amikor az utcán zöldre váltott a jelzőlámpa. Történt egyszer, hogy a már korábban említett Tudi elbeszélgette az időt, és késve vett lendületet. Mire az utcára ért, a lámpa pirosra váltott, és már nem tudott idejében lefékezni, úgyhogy a lábai becsúsztak az épp arra kanyarodó busz alá. „A hátsó kerék átment mindkét lábfejen, de olyan szerencséje volt, hogy egy karcolás nélkül megúszta, mivel keményebb fajta, úgynevezett hardboot görkorcsolyát hordott, ami jobban tartotta a bokát az ugrásoknál, és valahogy nem roppant össze a busz súlya alatt. Mi fentről néztük végig a jelenetet, és fogtuk a fejünket, amikor láttuk, hogy feltápáskodik és hazagurul, mintha mi sem történt volna” – idézi fel Balázs.

Egy tragikus haláleset

A 2000-es évek elején futótűzként terjedt egy szörnyű hír a váradi fiatal-ság körében: villám ütött agyon egy fiút a múzeumkertben. Az extrém sportos közösség több tagja is szemtanúja volt az esetnek, és tehetetlenül nézte végig, ahogy a társa szörnyethal. Azokban, akik ott voltak, a mai napig élénken élnek a rémfilmbe illő részletek.

„Az egész úgy kezdődött, mint bármelyik nap. Chilleztünk és görkoriztunk a múzeumkertben. Aztán hirtelen rossz idő lett, de az volt a vicces, hogy nem esett az eső, mert akkor már futottunk volna haza. Esőben ritkán görkoriztunk, mert berozsdásodhattak a csapágyak. Négy román srác a környező tömbházakból ott kártyázott egy fa alatt, és egyikük a talpával a fatörzshöz támaszkodott. Húsz méterre lehattünk tőlük. Egyszer csak becsapott a villám. A társaságból hárman, akik nem értek a fához, szabályosan elrepültek, a csávó, aki a fának támaszkodott, pedig egy az egyben kigyulladt. A légnyomástól én is leestem a lábamról. Először nem tud-

Balázs a múzeumkert kőlépcsőin gyakorolt

tam, mi történt. Mikor feltápszkodtam, láttam, hogy a srác térdre esik, majd konkrétan belobban. Odarohantunk. A haverom, Kefir pólójával próbáltuk oltogatni, de a srác már rég halott volt. Olyan forró volt a teste, hogy a pulzusát sem tudtuk ellenőrizni, de a bőre fekete volt, mint a korom, és kilátszottak a fogai, mert leégett az ajka. A villámcsapás miatt nem volt térerő, ezért páran a társaságból elszaladtak értesíteni az áldozat szüleit. Az édesanyja hamarabb ért a helyszínre, mint a mentők, és próbálta élesztgetni, de már nem volt mit tenni” – emlékezik szomorú szívvel Balázs.

A 2000-es évek elején még nem fordítottak túl nagy figyelmet arra, hogy elbeszélgessenek a gyerekekkel a történelekről, vagy iskolapszichológushoz küldjék őket, holott voltak utóhatásai. „Körülbelül egy évvel az eset után a konyhában ültem és ettem, amikor odakint vihar támadt. Az ablakon át láttam egy villámlást, és a kezem megállt az étellel félúton a szám felé, aztán amikor jött a dörrenés, öntudatlanul elejtettem a kanalat, ami nagy csörömpöléssel a padlóra esett. Csak utólag fogtam föl, hogy mi történt. Teljesen lefagytam” – emlékezik vissza egy másik szemtanú, Kucsera Norbert a sokkoló tapasztalat utóhatásaira.

A fa, amibe a villám csapott, hosszú hónapokig a fiatalok zarándokhelyévé vált. Volt, aki virágot vagy mécsest helyezett a fa tövébe, de főként a halott fiú baráti társasága ülte körül délutánonként, és jaj volt annak, aki ott próbált görkorcsolyázni vagy biciklizni.

Nem számított, honnan jöttél

A hiphopos közösség méltósággal vészelté át ezt a traumát és sok egyéb

történést, melyek rap-szövegeket és falfirkákat ihlettek az akkori generáció életében. Függetlenül attól, hogy ki mivel foglalkozott, a középpontban mindig a közösség állt.

„Ha kijártál a múzeumkertbe, mind-egy volt, hogy gazdag voltál vagy szegény, hogy punk voltál vagy rapper. A bandához tartoztál. Nem létezett bullying (*zaklatás, megfélemlítés – szerk. megj.*) Ha valaki hülyére vett másokat, azt lerendeztük egymás közt. Nem mutogattunk egymásra ujjal, és senki nem nőtt fel traumákkal” – meséli Kudelász Balázs.

„A pénz értékét palacsintában és bicikligumiban mértük. A Două Roți-ban 6 lejért lehetett kapni egy belső gumit és 12 lejért egy külsőt. Egy palacsinta meg 2 lej volt. Ez azt jelentette, hogy akinek 10 lej volt a zsebében, az nyugodtan megpróbálhatott egy új trükköt, mert ha kilyukadt a belső és nem sikerült megfoltozni, akkor vehetett egy újat, és még egy palacsinta is belefért. Mindannyian az ócskapiacra vett külföldi használt ruhákba öltözködtünk, mivel a deszkás ruhamárkák még nem voltak kaphatók a boltokban” – mondja Truczka Levente.

Generációváltás

Az évek múlásával a kemény magból sokan más városba költöztek továbbtanulni vagy dolgozni, így az egykor elválaszthatatlan társaság lassan felbomlott. Helyüket a 2000-es évek első évtizedének végén átvette egy fiatalabb generáció, amely már más körülmények között nőtt fel, és más lehetőségekkel rendelkezett, tapasztalatuk így markánsan különbözik is az Y-generációsokétól.

„Szomorú volt végignézni, ahogy egyre ritkult a múzeumkertes társaság. Persze a sportolás nem szűnt meg. Jöttek fiatalabbak a legújabb biciklivel és felszerelésekkel, sokkal komolyabb anyagi háttérrel, mint ami nekünk volt annak idején, és voltak köztük jó páran, akik elvitathatatlanul ügyesek is voltak, és elképesztő trükköket csináltak. De ezzel párhuzamosan szétszéledt a régi banda. Én is felnőttem, elvégeztem az iskolát, és Kolozsváron folytattam a tanulmányaimat, ami nem is lett volna baj, mert amikor kiköltöztem, vittem a kerékpáromat is magammal. Biztosra vettem, hogy Kolozsváron is megtalálom a társaságomat. Bizonyos fokig így is lett, mert az első naptól kezdve, hogy kimentem a városba, volt kivel biciklizni, de nekik más volt a kultúrájuk, amivel nem tudtam azonosulni. Számukra a dolog abból állt, hogy kitekertek a városba, ültek a biciklin, könyököltek a kormányon és beszélgettek, amihez én nem voltam hozzászokva. Ráadásul cigarettáztak, amihez szintén nem voltam hozzászokva, mondhatni, utáltam, ahogy a legtöbben, akik komolyan vették a sportot. Rá kellett jönnöm, hogy a váradi társaság nélkül már nem volt ugyanaz az élmény, és egy idő után szögre akasztottam a kerékpáromat” – összegez Levente.

Bár ezzel egy korszak lecsengett, annak élményeit örökre magukban hordozzák az egykori extrém sportolók. Egyesek csupán más sportágra váltottak, mint például a snowboard (hódeszka), míg mások az élet más területein keresnek folyamatos kihívásokat, továbbra is emlékezve arra a semmihez nem fogható érzésre, mikor tucatnyi horzsolás után, vérrel és verejtékkel megvalósították a trükköt, amit elképzelték.